
*О.В. Яковлева,
доктор філософських наук,
доцент, ректор КІБіТ*

**БАГАТОМОВНІСТЬ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ЧИ Є НЕМИНУЧИМ КОНФЛІКТ
МІЖ ПАТРІОТИЗМОМ ТА ПРАГМАТИЗМОМ?**

Нині на порядку денному системи освіти в Україні стоїть здійснення модернізації, яке передбачає, передусім, переосмислення кінцевих завдань та основних шляхів їх розв'язання. Але модернізація як, з одного боку, систематизація й суверенізація національної освіти, перетворення її із сегмента колишньої радянської, на повноцінну й самодостатню на принципово новій основі та, з іншого боку модернізація освіти як її адаптація до вимог глобалізації – це два різні явища, які мають спільні риси, але водночас істотно відрізняються одне від одного. Більше того: вони перебувають одна з одною у відношеннях частково прихованої конкуренції, навіть певного антагонізму. Якщо друга продиктована прагненням мати ефективний, раціонально вибудований, відповідно до найсучасніших вимог, устрій, що спирається передусім на громадянські зв'язки модерного типу, то перша нерідко постає як зорієнтована на такі зв'язки, які в сучасному світі дедалі частіше інтерпретуються як архаїчні.

Здобуття суверенності за часів, коли провідні нації Європи вже давно її здобули (навіть про Німеччину в середині ХХ століття Гельмут Плеснер писав як про «запізнілу націю» [11]), виглядає нерідко постановкою модерністського завдання в добу постмодерну. Втім, наприклад, Ульрих Бек вважає можливим створення національних держав і за доби глобалізації на нових засадах [1]. Тема багатомовності, на нашу думку, дає раціональні підстави для подолання контрверсійної постановки питання про зв'язок прагматизму в період глобалізації та постмодерну.

Е. Сміт, відзначаючи таку конкуренцію-суперечність і визнаючи факт існування подібної «архаїки» на прикладі держав Африки та Азії, кваліфікує їх як прямий наслідок консервації архаїчної, догромадянської, суспільної свідомості, що ґрунтується на «незагойних розколах і первинних прив'язаностях до певної соціально-культурної даності – спорідненості, раси, релігії, звичаїв, мови й території» [8, 27].

Модернізація-суверенізація мала б ґрунтуватися (і вже частково ґрунтується) на націоцентричній моделі освіти та на концепції формування особистості. Ця концепція найтісніше пов'язана з традиційною українською етнопедагогікою і зосереджена, в основному, на проблематиці, котра прямо чи опосередковано кореспондує з національними ідеєю та ідеологією, інтерпретує їх як наріжний компонент усього освітнього процесу загалом. Відповідно до цього, освіта постає здебільшого як процес цілеспрямованого, стимульованого на державному рівні виховання у молодого покоління національної свідомості, духовності, самоповаги. Поза такою моделлю модернізація подібного типу втрачає ті конкурентні переваги, які вона має завдяки своєму націоцентризму порівняно з іншими моделями та концепціями, а разом з тим і своє позитивне значення.

Продуктом модернізації-суверенізації української освіти має стати така українська національна освітня модель, яка б, забезпечуючи у повному обсязі інтереси нації, потреби національного розвитку, життєвість етнонаціональних традицій та цінностей, збереження національно-специфічного типу свідомості, самосвідомості, національного буття, не обмежувала освітній процес суто етнічними й національними рамками й не відокремлювала б його через етнонаціональні компоненти від усього того, що відбувається в цій сфері в інших країнах, зокрема у сусідніх з Україною регіонах та у світі загалом.

Модернізація-адаптація, своєю чергою, висуває на порядок денний національного освітнього процесу першочергове завдання – досягнення оптимального за наявних умов включення його в процес глобалізації з обов'язковим підпорядкуванням останньому всіх без винятку параметрів. Мова при цьому йде навіть про той комплекс уявлень та ідей, який можна було б визначити як «ідеологію» освіти в добу досягнення нею небаченого ніколи раніше ступеня інтернаціоналізації та глобалізації.

Ця «ідеологія» не враховує національних особливостей, абстрагуючись від них з метою досягнення в перспективі якісно нового рівня планетарної, загальнолюдської спільності та пропонуючи переважно прагматичний підхід до проблеми національної ідентичності й національної свідомості, наріжною засадою якого є уявлення про поки що уявну, але цілком реальну в майбутньому, глобальну «ідентичність». (Вважаємо за доцільне при цьому вживати термін «ідентичність» у лапках, маючи на увазі, що вести мову про виникнення нової глобальної ідентичності чи навіть передумов для

її формування, поки що передчасно.)

Дихотомія модернізації-суверенізації та модернізації-адаптації прямо екстраполюється на мовну ситуацію в системі освіти, зумовлюючи специфіку мовного середовища в навчальних закладах і окреслюючи можливі шляхи їх подальшого розвитку. У першому випадку пріоритет державної мови та її монополія як, хоч і не єдиної, але, безперечно, домінантної мови вищої освіти, мають бути незаперечними. У другому пріоритет мав би за певних умов бути наданий англійській мові, як такій, що домінує у глобальному освітньому середовищі, являє собою оптимальний мовний ресурс для здобуття або продовження освіти за межами України – у провідних світових навчальних закладах, зокрема й тих, які входять до кола п'ятисот найкращих ВНЗ світу.

При цьому, як у першому, так і в другому випадках, відкритим лишається питання про місце і роль російської мови в українському національному освітньому процесі, а також про безпосередньо пов'язане з ним розуміння того, чи доцільним є застосування російської мови як мови освіти, а також мови робочого спілкування в рамках навчального процесу там і тоді, коли це об'єктивно сприятиме підвищенню якості освіти й наближенню її до найкращих світових зразків та моделей.

Не варто забувати й про те, що інерція російськомовності й русофільства загалом є достатньо сильною, принаймні на значній частині території України. Причому одним із різновидів сучасного українського русофільства є органічне поєднання русо- та українофільства, супроводжуване або українсько-російським білінгвізмом, або українсько-російською двомовністю в різних її варіантах.

Щодо критеріїв визначення присутності або, навпаки, відсутності ефекту сприяння підвищенню якості освіти завдяки використанню російської мови, то вони можуть бути різними. Домогтися швидкого запровадження однозначного підходу до цього питання буде важко. Втім, безпосередня практика вже нині дає цілком достатній матеріал для того, щоб робити певні узагальнення й пропонувати відповідні рекомендації.

Інший момент полягає в застосуванні знань та навичок, одержаних у ході навчання у ВНЗ, у практичній діяльності майбутніх спеціалістів. Так, скажімо, у Київському інституті бізнесу та технологій тривалий час побувала практика підготовки фахівців за спеціальністю «бізнес» переважно російською мовою через те, що понад

90% випускників Інституту мовою свого спілкування, за їхнім власним визнанням, мають не українську, а саме російську. Лише останніми роками ця ситуація змінилася на користь української. Подібні випадки непоодинокі. На нашу думку, варто було б звернути на них більшу увагу в пошуках шляхів дальшого вдосконалення навчального процесу в українських ВНЗ.

Вимога лінгвопрагматичної детермінованості (відповідно до якої вибір суб'єктом тієї чи іншої мови або діалекту з числа тих, якими він володіє, є не фіксований, а варіативний і в кожному конкретному випадку залежить, крім усього іншого, від співрозмовника та ситуації) не лише не втрачає свого значення за сучасних умов, а, навпаки, починає відігравати дедалі більшу роль. Останнім часом у системі вищої освіти України лінгвопрагматичний фактор під впливом цілої низки різноманітних обставин починає все частіше й послідовніше переважати фактор лінгвогеографічний

Вищі навчальні заклади посідають у системі освіти особливе місце. Вони включені в систему, пов'язані з нею, проте мають виразну специфіку порівняно із середніми спеціальними, середніми, початковими навчальними закладами. Ця специфіка виявляється як на рівні змісту та форм навчального процесу, так і в здійсненні виховної функції, а також на рівні мовних практик і мовної компетенції.

З точки зору розв'язання завдань, пов'язаних з вихованням, ВНЗ є особливо важливими і до того ж, без перебільшення, незамінними. Саме вони мають бути інструментом громадянського загартування і змушнення молоді, школою громадянськості для кожної молодої особистості, осередками патріотизму та громадянської відповідальності. Слушною видається думка В. Кременя про підвищення ролі освіти у формуванні позитивних особистісних якостей громадян завдяки відповідному аксіологічному спрямуванню навчального процесу, «на духовне збагачення і творчу діяльність особистості, на виявлення нею її здібностей для самореалізації» [5, 464].

Станом на сьогоднішній день освіта виконує низку функцій, як традиційних, так і тих, які висуває перед нею новітня історична доба. Основними серед них, гадаємо, є такі, як: індивідуальна (навчання й виховання особистості), національна (формування національної свідомості та національної ідентичності), державна (виховання почуття патріотизму), цивілізаційна (формування почуття цивілізаційної належності), нарешті, глобальна (формування адекватного уявлення про новий світовий порядок, глобальний світ, а

також про «планетарну макроетику» (термін К.-О. Апеля) [9]).

Функціональна різноплановість освітнього процесу робить ще більш актуальними як проблему мови освіти загалом, так і проблему багатомовності. Головною при цьому стає, на наш погляд, колізія: національне – загальнолюдське (або: державне – глобальне).

Спеціально доводити визначну роль системи освіти у формуванні національної свідомості та інших рис національного духу в наш час немає особливої потреби. Після того, як було однозначно обґрунтовано прямий причинно-наслідковий зв'язок виникнення націоналізмів і модерних націй з новою системою освіти, яка сформувалася в добу Просвітництва (Е.Гелнер), поле для дискусій у цьому питанні виявилось помітно звуженим, хоча, певна річ, аж ніяк не закритим повністю і остаточно.

ВНЗ, як ми уже констатували якісно відрізняються від інших закладів освіти. Разом з тим серед самих ВНЗ також існує поділ на дві, відмінні одна від одної, частини: університети та вищі навчальні заклади прикладного спрямування. Мовна ситуація в них здебільшого є різною, і мовна політика, відповідно, теж мала б відрізнитися.

Під кутом зору виховання пріоритетну роль мали б відігравати університети. Вони покликані не лише давати знання, а й виховувати справжнього громадянина, національно свідомого патріота. При цьому слід було б зробити спеціальний акцент на тому, що алгоритм поєднання «громадянськості» та патріотизму для України та Європи є різний. Причому тут принцип мультикультурності втілюється у тому числі й через практики багатомовності [10].

Слідом за Х.Ортегою-і-Гассетом прийнято вважати, що в Європі на сучасному етапі існування провідних держав суть вищої освіти, що її пропонує Університет, мала б полягати «у двох речах: а) у навчанні інтелектуальних професій, б) у наукових дослідженнях і підготованні майбутніх дослідників» [6, 73]. В Україні, яка надолує відставання від Європи в національній свідомості громадян, університети мали виконувати ще одне завдання: формувати національну ідентичність, плекати національний дух і гордість. Принципово важливою складовою при цьому мало б бути зосередження особливої уваги на виробленні культу української мови як державної, незалежно від того, є вона рідною чи ні.

У переліку найбільш гострих і болючих «вузьких» місць української вищої освіти, за версією Програми ООН «Цілі розвитку тисячоліття», ані мовна проблема, ані проблема національної ідентичності

як такі не фігурують. Натомість увагу зосереджено на питаннях матеріально-технічного переоснащення ВНЗ відповідно до вимог нового часу, а також на рішучому підвищенні ефективності освіти, з погляду, по-перше, відповідності її кваліфікаційних стандартів реальному рейтингу спеціальностей, сформованого ринком, по-друге – можливостей для тих, хто її здобув, знайти місце роботи саме за здобутою спеціальністю.

Подібний – назвемо його «утилітарний» – підхід навряд чи можна вважати достатнім і задовільним у будь-якому розумінні. Якщо в Європі нині «університет покликаний учити бути медиком, фармацевтом, адвокатом, суддею, нотаром, економістом, державним управлінцем, учителем природничих і гуманітарних предметів у закладах середньої освіти тощо» [6, 73], то в Україні, з огляду на нинішній стан справ у державі, університет мав би також учити бути українцем. Це – імператив історичного моменту, поза яким українській державі буде вкрай складно вийти на модель сталого розвитку, до якої вона прагне.

Складність досягнення цілей і завдань, котрі впливають із цього імперативу, полягає ще й у тому, що треба не лише здійснювати відповідну державну мовну політику у ВНЗ, а й шукати шляхи стимулювання сприйняття всього того, що спускається «згори», у молодіжному середовищі. Адже проблем тут чимало, проте без вивільнення й спрямування у відповідному напрямку тієї енергії, яка походить від студентства, без активізації ініціативи «знизу», без залучення молоді до ініціатив іншої сторони досягти поставленої мети навряд чи можливо.

В ідеалі «конструкція», за допомогою якої варто було б здійснювати державну мовну політику відповідного – націо- та мовоцентричного – спрямування, мала б складатися з трьох елементів. Це – освітній сегмент влади (і влада загалом), студентське середовище, нарешті – суспільство. Останній елемент має особливі значення й вагу насамперед через те, що без створення в суспільстві реальної потреби в україномовності його членів, у тому числі молодих, досягти бажаного рівня україномовності не вдасться ні за яких обставин. Якщо вона не одержить належного стимулу, молодь не піклуватиметься про корекцію мовної поведінки в бік зростання присутності в ній української мови.

У цьому розумінні цілком коректними є ідеї Д.Бройї, зокрема його так званий трикутник. Дослідник, який, як відомо, тісно пов'я-

зував виникнення й розвиток національної ідеології зі сферою практики, виходив з того, що у феномені націоналізму можна вбачати три «галузі інтересів»: доктрину, політику, почуття. Відповідно до цього, процес, котрий можна кваліфікувати як «кристалізацію національної ідеології», відбувається, за Д. Бройї, за умов активної взаємодії трьох чинників, у рамках «трикутника»: «влада» (політичні інститути) – «суспільство» (включаючи як еліту, так і інші суспільні верстви та групи, в тому числі – нижчі) – «групи» (носії нових ідей та прагнень) [2, 24].

Розв'язання завдання цілеспрямованої корекції мовної поведінки студентства стикається зі значними труднощами, зумовленими, передусім, тим украй незадовільним станом студентського (й загалом молодіжного) середовища, який констатує переважна більшість сучасних українських представників різних гуманітарних дисциплін. Під впливом низки як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників у цьому середовищі відбуваються відчутні соціальні й духовно-моральні деформації, негативність впливу яких на загальний стан українського суспільства багато хто схильний оцінювати як загрозливий.

Молодь як, з одного боку, найдинамічніша, а з іншого – одна з найбільш незахищених соціальних груп, позбавлена стабілізуючого впливу традиції, життєвого досвіду, не маючи достатнього ступеня соціалізації, опиняється в ситуації, коли загальна духовна криза та криза ідентичності позначаються на її представниках у найвідчутніший спосіб.

На факт виникнення кризових явищ і тенденцій з подальшим їх поширенням та поглибленням серед молоді різних за віком і за родом занять груп фахівці звертали свою увагу останнім часом так часто, що є підстави вважати його доведеним. При цьому особливу стурбованість викликає та обставина, що криза, про яку йдеться, має не ситуативний, а системний характер, маючи, до того ж, тенденцію до дальшого поглиблення.

Не можна відкидати кризу традиційних цінностей, коли «такі значущі для структурування духовного світу особистості чинники, як національна культура, мистецтво, релігія не посідають високого рангу в ієрархії актуальних проблем молоді» [3, 10]. З висновком про те, що прагматичне заміщує собою естетичне (і, додамо, національно-патріотичне – О.Я.) у способі життя, мислення, духовному світі студентства, зумовлюючи обмеження культурного простору студентів, аргументовано сперечатися непросто, та й навряд чи варто.

Зростання освітнього рівня не сприяє автоматичному підвищенню рівня національної свідомості та більш глибокому й щирому усвідомленню ролі й значення державної мови. Принципово важливим завданням у цьому контексті є вироблення конкретного інструментарію та практичних механізмів втілення в життя тих програмних положень і настанов, комплекс яких перебуває нині у стані вироблення. Без цього увесь «проект» поєднання й взаємної гармонізації процесів підвищення якості освіти й загального освітнього рівня молоді та виховання у неї національної – у тому числі й мовної – свідомості ризикує перетворитися на утопію. «Характерною рисою утопії, – слушно констатує П. Рікер, – є те, що вона не несе в собі засобів для свого впровадження в історію» [7, 110].

У моноетнічному й одномовному середовищі мова цілком придатна для того, щоб перебрати на себе роль ресурсу, потрібного для запуску того «міфо-мотору», про який Д. Армстронг говорить як про серцевину-ядро етнонаціональної самосвідомості, що охоплює ключові для певної спільноти міфи, символи, історичні та ціннісні орієнтири тощо [2, 18].

Якщо розглядати націю як форму людської спільноти, сформовану на засадах специфічної, окремішньої від інших, політичної та культурної ідентичностей, то, абстрагуючись від надмірної деталізації, можна стверджувати, що першу з цих ідентичностей покликана забезпечувати національна держава, тоді як другу – мова. При цьому в Україні в ході утвердження української мови як державної і як одного з головних ресурсів нової української ідентичності та національної ідеї виникає суперечність між цим різновидом ідентичності та іншими видами колективної ідентичності, наявними в структурі сучасного українського суспільства: регіональною, родинною, релігійною та ін. [8, 46].

Світовий досвід дає приклади різної міри участі мовного компонента у формуванні національної ідентичності як духовного феномену ментального рівня й рівня свідомості, від максимального до мінімального. Як один із теоретично можливих варто розглядати й такий варіант, за якого певна національна ідентичність формуватиметься на основі мови не даної, а іншої нації, тобто «позамовну» ідентичність. Для нинішніх українських реалій щось подібне могло б мати, а частково вже має, місце у тих регіонах на сході й на півдні країни, де для значної частини населення рідною мовою та мовою повсякденної комунікації є не українська, а російська (або ж

український варіант російської).

Важливу роль при цьому відіграє феномен дво- та/або багатомовності: у конкретному випадку – українсько-російської або українсько-російсько-грецької, українсько-російсько-болгарської, українсько-російської-татарської тощо. Українська національна культура та нова українська національна ідентичність у такому випадку не піддаються ентропії або дифузії, а набувають іншого вигляду, виходячи за рамки комунікативних та інших функцій, що їх виконує національна культура «жорсткої» етнічної форми. Така культура, увібравши в себе етнічну складову, але не обмежившись нею, стає певною мірою надетнічною, проте аж ніяк не безетнічною.

Для нації політичної, у формуванні якої беруть участь, насамперед, такі ресурси, як: територія, спільне економічне життя, єдина державно-політична система, – мовна ознака не має того виняткового значення, яке вона має для «етнонації», до того ж будучи позбавленою монопольного становища. Мова за традицією лишається у переліку ознак нації, проте з найбільш важливої й незамінної перетворюється на один із кількох елементів, який «спрацьовує» належним чином лише в поєднанні з іншими.

Висновок про те, що «перехід з етнічного на національний рівень у найбезпосередніший спосіб пов'язаний, окрім усього іншого, з підвищенням статусу національної мови» [4, 7], не викликає заперечень, однак вимагає, на наш погляд, дальшої розробки на предмет з'ясування того, в який спосіб мав би змінюватися статус національної мови на етапі переходу нації з національного на політичний рівень, здійснюваний на фоні зміни формату її існування з недержавного на державний.

Особливої ваги ця проблема набуває у середовищах поліетнічних, дво- і багатомовних, а також тих, у яких для частини титульної нації рідною є не власна національна, а інша – зокрема, російська – мова. Тут мовна ситуація має певну специфіку, яка, крім усього іншого, визначається не лише способом існування й розвитку національної мови, а й присутністю – нехай і в іншому обсязі, статусі, в іншій комунікативній ролі – ще кількох мов, а також взаємодією між мовою «номер один», тобто національною (у тому числі й зі статусом єдиної державної) та іншими мовами.

Отже, багатомовність за таких обставин перетворюється на невід'ємну складову мовної ситуації та один зі способів існування мовної свідомості. Залежно від контексту вона, багатомовність, може

відігравати як позитивну, так і нейтральну або негативну роль. Це вимагає внесення відповідних корективів до мовної доктрини держави та державної мовної політики, а водночас – цілеспрямованих зусиль, спрямованих на зміну мовної ситуації у бік істотного підвищення авторитету, значення, ролі української мови як державної та національної мови титульної нації. Зрештою, кінцевою метою таких зусиль мали б стати досягнення й підтримання балансу між національною свідомістю й ідентичністю та прагматизмом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бек У. Что такое глобализация? – М., 2001. – 304 с.
2. Белов М.В. У истоков сербской национальной идеи. Механизмы формирования и специфика развития. Конец ХУІІІ – середина 30-х гг. ХІХ века. – СПб., 2007. – 544 с.
3. Богданова Н.Г. Естетична свідомість студентської молоді в сучасній Україні в контексті глобалізаційно-інформаційного аналізу. – Харків, 2008. – 200 с.
4. Жадько В.О. Исторична пам'ять в розвитку духовності особистості (соціально-філософський аспект). – К., 2006. – 480 с.
5. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. – К., 2006. – 576 с.
6. Ортега-і-Гассет Х. Місія Університету. – Львів, 2002. – С. 73–88.
7. Рікер П. Ідеологія та утопія. – К., 2005. – 383 с.
8. Сміт Е.Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. – К., 2009. – 312 с.
9. Apel K.-O. Diskurs und Verantwortung: Das Problem des Übergangs zur postkonventionellen Moral. – Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1990. – 487 S.
10. Beacco J. From Linguistic Diversity to Plurilingual Education. Guide for the development of Language Education Policies in Europe Executive Version // Council of Europe. – 2007. – 51 p.
11. Plessner H. Die verspätete Nation. Über die politische Verführbarkeit bürgerlichen Geistes. – Stuttgart: Kohlhammer, 1959. – 174 s.

Яковлева О.В. Багатомовність у системі вищої освіти: чи є неминучим конфлікт між патріотизмом та прагматизмом?

Статтю присвячено аналізу багатомовності як виклику для вітчизняної вищої освіти. Висвітлено ті умови запровадження режиму багатомовності в Україні, які сприятимуть подоланню протиставлення патріотизму

та прагматизму. Багатомовність має не заперечувати статус української як єдиної державної мови, а сприяти розвитку мовної культури та мовної компетентності громадян України. Ключову роль при переході до такого режиму багатомовності має відігравати система вищої освіти, яка може створити необхідні умови для оволодіння іноземними мовами на високому рівні, що є необхідною умовою успішної модернізації українського суспільства. Дихотомія модернізації-суверенізації та модернізації-адаптації прямо екстраполюється на мовну ситуацію у системі освіти, зумовлюючи специфіку мовного середовища у навчальних закладах і окреслюючи можливі шляхи їх подальшого розвитку. У першому випадку пріоритет державної мови та її монополія як, коли не єдиної, то, безперечно, домінуючої мови вищої освіти мають бути незаперечними. У другому пріоритет міг би за певних умов бути наданий англійській мові, як такій, що домінує у глобальному освітньому середовищі, являє собою оптимальний мовний ресурс для здобуття або продовження освіти за межами України у провідних світових навчальних закладах, зокрема й тих, які входять до кола п'ятисот найкращих ВНЗ світу. Кожен із цих шляхів є невдалим, більше того – нереалістичним. Тому неминучим є звернення до багатомовності у вищій освіті та суспільстві як до сучасної відповіді на глобальні виклики.

Ключові слова: мова, багатомовність, вища освіта, прагматизм, патріотизм, модернізація, державна мовна політика.

Яковлева Е.В. Многоязычие в системе высшего образования: неизбежен ли конфликт между патриотизмом и прагматизмом?

Статья посвящена анализу многоязычия как вызова для отечественного образования. Выявлено те условия введения режима многоязычия в Украине, которые будут способствовать преодолению противопоставления патриотизма и прагматизма. Многоязычие должно не отрицать статус украинского как единственного государственного языка, а способствовать развитию языковой культуры и языковой компетентности граждан Украины. Ключевую роль при переходе к такому режиму многоязычия должна играть система высшего образования, которая может создать необходимые условия для овладения иностранными языками на высоком уровне, что является необходимым условием успешной модернизации украинского общества. Дихотомии модернизация – суверенизация и модернизация – адаптация прямо экстраполируются на языковую ситуацию в системе образования, обуславливая специфику языковой среды в учебных заведениях и очерчивая возможные пути их дальнейшего развития. В первом случае приоритет государственного языка и его монополия как, если не единственного, то, безусловно, доминирующего языка высшего образования должны быть неоспоримыми. Во втором – приоритет мог бы при определенных условиях быть предоставлен английскому языку как доминирующему в глобальной образовательной среде и представляющему

собой оптимальный языковой ресурс для получения или продолжения образования за пределами Украины в ведущих мировых учебных заведениях, в том числе и тех, которые входят в число пятисот лучших вузов мира. Каждый из этих путей является неудачным, более того – нереалистичным. Поэтому неизбежно обращение к многоязычию в высшем образовании и обществе как современному ответу на глобальные вызовы.

Ключевые слова: язык, многоязычие, высшее образование, прагматизм, патриотизм, модернизация, государственная языковая политика.

Yakovleva O. Multilingualism in higher education: is a conflict between patriotism and pragmatism inevitable?

This article analyzes a multilingualism as a challenge for national higher education. There are found the conditions for the implementation of multilingual regime in Ukraine, which will help to overcome the opposition of patriotism and pragmatism. Multilingualism in Ukraine should not deny the status of Ukrainian as the only state language, but should promote the development of language culture and language competence of citizens of Ukraine. A key role in the transition to this regime of multilingualism should be played by a higher education system that can create the necessary conditions for mastering in foreign languages at a high level, which is a prerequisite for the successful modernization of Ukrainian society. The dichotomy of sovereignty-modernization and adaptation-modernization directly extrapolated to the language situation in the education system, causing the specific language environment in schools and outlining possible ways of their further development. In the first case the priority of the state language and its monopoly as, if not the common, than certainly the dominant language of higher education shall be conclusive. In the second – under the certain circumstances the priority could be given to English as being dominant in the global educational environment, the best language resources to obtain or continue their education outside of Ukraine in the world's top universities, including those that belong to the circle of five hundred best universities of the world. Each of these ways is unfortunate, moreover – unrealistic. So the appeal to multilingualism in higher education and society is inevitable as a modern response to global challenges.

Key words: language, multilingualism, higher education, pragmatism, patriotism, modernization, state language policy.